

ВІДГУК

офіційного опонента

кандидата філологічних наук, доцента Бахтіарової Тетяни Василівни
на дисертацію СЕМЧИШИНА Дмитра Володимировича
на тему «Версифікація Миколи Вінграновського (метрика, ритміка)»,
подану до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних
наук за спеціальністю 10.01.06 – теорія літератури
у спеціалізовану вчену раду К38.053.04

Чорноморського національного університету ім. Петра Могили

М.Вінграновський -- поет-шістдесятник, глибоко закорінений у національну традицію, народжений і виплеканий під південним сонцем Миколаївщини, він через усе життя проніс любов до малої батьківщини, яка подеколи у його віршах обзивалася елегійним сумом. Закоханий у життя, своєю творчістю він плекав любов, яку щедро роздаровував світові. Надзвичайно влучно просилу таланту митця висловився І.Дзюба: «...Його поезія – це стихія, що в ній цілковито відсутня якась навмисна спрямованість, передбаченість. Постійне переливання настроїв, станів, натхненна гра уяви. Ніколи не вгадати, про що він говоритиме за мить, що зрине дивовижно з глибинних нуртів його душі і який настрої хвилиною його огорне й хвилиною спаде, щоб поступитися місцем іншому...» (І.Дзюба «Чарівник слова»).

Творчість М.Вінграновського -- оригінальне мистецьке явище, яке повсякчас привертає увагу дослідників. Вишукана стильова манера, неординарні художні образи, засвідчують високий ступінь авторської мистецької обдарованості. Творчий доробок поета усебічно, ґрунтовно розглядається у численних наукових розвідках різного рівня, у полі зору дослідників опинилися лексична ідіосистема поета, міфопоетика, художня

своєрідність прози, проте довгий час поза увагою науковців залишалася своєрідність версифікації, ритміка та метрика творів.

Дисертація Семчишина Д.В. присвячена дослідженню версифікації М.Вінграновського в аспектах метрики і ритміки на тлі української поезії ХХст. Семчишин Д.В., виходячи із мети і завдань роботи, дослідив динаміку розгортання віршових форм протягом основних періодів поетичної творчості автора, розкрив співвідношення класичних та некласичних форм у поезії М.Вінграновського, а також з'ясував типологічні особливості віршових розмірів, проінтерпретував специфіку версифікації М.Вінграновського в контексті українського віршування II половини ХХ ст.

Аналіз художніх текстів у дисертації здійснюється за допомогою структурно-семантичного методу, з урахуванням єдності змісту і форми вірша та світоглядних особливостей поезії ХХ ст. Специфіка дисертаційного дослідження зумовлює звернення до методу статистичного аналізу, який дозволяє аргументувати твердження, надаючи кількісну характеристику. Системності та структурованості студія набуває внаслідок звернення до синхронного та діахронного аналізу, спрямованого на визначення типологічних особливостей української поезії II половини ХХ століття, зокрема версифікації, а також висвітлення діахронного аспекту розвитку художніх явищ.

Використовуючи праці теоретиків, істориків літератури дисертант вивчає своєрідність класичних/некласичних віршових форм, розглядає специфіку українського віршування кінця ХІХ- початку ХХ ст, другої половини ХХст., цей теоретичний базис допомагає йому прийти до самостійних, обґрунтованих висновків, залучаючи різні методи дослідження, зокрема культурно-історичний, порівняльно-історичний, типологічний. Дисертація чітко вибудована за діахронічним принципом.

Вступ дисертації містить усі необхідні складові, що передбачені для цього структурного компонента.

У першому розділі **«Поезія Миколи Вінграновського у науково-критичній реценції»** 1.1. *«Поезія М. Вінграновського в контексті української віршувальної традиції кінця 1950-х – 1960-х рр.»* розглянуто еволюцію українського віршування, починаючи від 20-х років ХХ ст. і продовжуючи 60-ми роками, за допомогою статистичних даних відтворено стан української поезії зазначеного періоду, вмотивовано домінування класичних рис у добу соцреалізму, проаналізовано відродження форми неklasичного вірша у к.50-х, на початку 60-х років ХХ ст. У розділі доречно згадано і прокоментовано літературний диспут (полеміку) п.60-х років ХХ ст., яка мала ідеологічний характер і ставила завдання -- утвердити домінування соцреалістичного стандарту. У підрозділі 1.2. *«Віршознавчі дослідження поетичної спадщини М. Вінграновського»* розглянуто корпус розвідок, присвячених віршуванню поета з моменту його входження в літературу до збірок вибраного, які з'явилися у 2014 році. Дисертант звертається до текстологічного аналізу з метою відстежити варіативність текстів та розподілити увесь масив поетичних творів за періодами. Семчишин Д. ґрунтовно попрацював над добром поетичних текстів М.Вінграновського із залученням книг, публікацій у періодиці, простежуючи динаміку віршових форм поета.

У другому розділі **«Класичне віршування Миколи Вінграновського»** розглянуто специфіку силабо-тоніки поета. У роботі підкреслено, що «Класичні розміри посідають головне місце у творчості митця, складаючи 80,3% текстів / 72,8% рядків поетичної спадщини. Розподіл всередині силабо-тоніки поета показує значне переважання двоскладових розмірів над трискладовими (86,7% і 12,5% відповідно).» автореф. С.5.

Семчишин Д. детально розглянув метричні особливості ямбічних та хореїчних розмірів у поезії М. Вінграновського та їхні ритмічні особливості у

синхронії та діахронії. Використані статистичні методи, дають змогу аргументувати твердження, які потребують кількісної характеристики. Показово, що «...звернення до ямбів стає все активнішим від юнацьких віршів до 1960-х рр., а з початком 1970-х рр. спадає» дис. с.50. Очевидно це можна пояснити продуктивністю творчості і тональністю віршів поета.

У підрозділі 2.1.1. «*Ямбічні розміри в поезії М. Вінграновського*» детально розкрито метричні та ритмічні характеристики ямбів митця. У дослідженні здійснено класифікацію найбільш поширених ямбічних форм у творчості поета – ямбів за участі п'ятистопного і шестистопного різновидів, виділено ЯВ, з'ясовано перехідні метричні форми між вольним і п'ятистопним, вольним і різностопним ямбом.

Дисертант визначає, що серед перехідних метричних форм поет активно послуговується ЯВ та Я5. Так, Я5 є своєрідним «метричним каркасом», за його допомогою створюється своєрідний «ореол оповідності», митець адресує своєму читачеві роздуми на екзистенційні теми, вдається до інвектив.

ЯВ у поезіях М.Вінграновського, як слушно зауважує Д.Семчишин, демонструє розкриття широкого спектру тем, які реалізуються у різноманітних жанрах (медитації, елегії, станси, сонети). ЯВ уніфікованого типу відповідає основним віршовим тенденціям ХХ ст. Дослідник підкреслює, що особливо вишуканими у доробку поета є 17 ліричних мініатюр (заготовки хоку), які укладені ямбами різної стопності (ЯВ, Я5, Я6). Така комбінація не завжди може бути виявлена на слух, але сприяє відчуттю вишуканої художньої розкутості вірша («І є народ», «Тост»).

Оригінальності поетичним творам, написаним ямбом, а також трискладовими розмірами і некласичними віршами надає вишукана ритмічна організація, яка досягається завдяки використанню прийому усіченого рядка, яким митець користується у низці творів («Стояла в травах ніч, і трави пахли

літом...», «Станси до Л...», («Коли моя рука, то тиха, то лукава...», «Я стою біля тебе, Дніпре...», «Качки летять! Марієчко, – качки...»).

2.1.2. Хореїчні розміри у творчості М.Вінграновського. До хореїчних розмірів поет найчастіше удавався у 1960-х, а у 1980-хрр. Уживаними хореїчним розміром за аналогією до ямбу є Х5, Х4.

У творчості митця Х4 є менш частотний ніж Х5, ним написано низку віршів для дітей («Як ішли Неквапи зиму зимувати...», «Де кіт через лід...») і «казкові» вірші для дорослих («Гайявата», «Новорічна колискова»). ХВ поет укладає 4 вірші, рідковживаними є розміри Х3, Х6, тексти віршів написані цими розмірами сприймаються як стилізації поетичних зразків М.Рильського, В.Сосюри, характеризуються елегійною семантикою. Крім того поет зосереджується на ритмічних характеристиках двоскладових розмірів.

2.3.Метричні й ритмічні особливості трискладових розмірів у поезії. Трискладові стопи у Вінграновського є менш розробленими, ніж двоскладові, і, власне це є ознакою української поезії ХХ ст. Однак дослідник слушно зауважує, що поет дебютував саме із цими розмірами. Серед трискладових розмірів пошукувач виділяє домінування анапеста. На думку Д.Семчишина, звертаючись до трискладових розмірів простежується версифікаційний та образно-тематичний вплив поезії В.Сосюри. Окрім цього, поет випробовує поліметрію в межах анапеста («Сікстинська Мадонна») і ПМФ Ан4–Ан4цн1 (диптих «Повернення до Львова»).

Розглядаючи ритміку трискладових розмірів дослідник приходять до висновків про те, що «Ритм трискладових розмірів визначається винятково позасхемними наголосами і ритмікою словоподілів.» (автореф.с.10).

У третьому розділі дослідження **«Некласичний вірш М. Вінграновського. Поліметрія»** розглянуто: дольник, гекзаметр, трискладовий розмір зі змінною анакрузою, верлібр, народнопісенні розміри,

висвітлено їх метричні особливості. Ці індивідуальні особливості вірша М.Вінграновського співпадають із загальними тенденціями розвитку некласичних форм поезії в українському віршуванні II половини ХХ ст. «Поєднання творів, укладених КЛ і НКЛ віршем, а також ПМФ між ними, у цикли відповідно до конкретної художньої мети дозволяє М.Вінграновському випробувати різні віршові форми у їхній міжсистемній взаємодії і передати тонкі порухи конденсованого ліричного почуття» (дис.с.204).

Дольник у поезії М.Вінграновського домінує, починаючи із дебютних виступів у періодиці, своє продовження здобуває у першій збірці «Атомні прелюди», там його ритм стає витонченішим, різноманітнішим. Дольник надає поезії ознак експресивності, емоційної виразності («Жоржина», «Канни», «Зоряний прелюд», «Коло тебенько я – дивись», фінальна частина поеми «Демон»).

У гекзаметрі М.Вінграновського простежується тенденція силаботонічного імітування цієї віршової форми. Д.Семчишин стверджує, що використання античного розміру у поета є не частотним таких віршів у Вінграновського всього 3 («Слава художнику», «Мова», «1945-км – БАМ»). Цей найбільш семантично забарвлений розмір фіксує часові і просторові деталі, пафосно звеличує творчу особистість, відтворює рефлексії на тему історії, асоціюється із трудовим подвигом. За спостереженням Д.Семчишина «У гекзаметрі як дактило-хореїчному дольнику спостерігається наростання монотонності внаслідок дедалі ширшого використання першої ритмічної форми без стягнень, що відповідає структурі шестистопного дактиля.» дис.с.207.

Крім того у полі зору дослідника у третьому розділі опинився трискладовий розмір із змінною анакрузою, зазначена форма проаналізована на прикладі вірша («В ніч кам'яну, коли темно воді і дорозі...»), поезія

демонструє «ранній авторський експеримент з вольним анапестом і варіюванням анакрузи у ПМФ КЛ–НКЛ.» (автореф.с.12).

Заслуговує на увагу ретельний аналіз дисертанта ПМФ за участі класичного і неklasичного вірша. Так, у доробку автора виділено 2 основні тенденції: ПМФ за участю дольника (функціонування дольника і силабо-тоніки в одній площині тексту), а також ПМФ за участю верлібру (функціонування верлібру і силабо-тоніки в одній площині тексту). Імпонує аналіз поезії «Фуга», розглядаючи яку, дослідник, посилаючись на розвідку Т.Салиги, дещо уточнює інтерпретацію метричної природи тексту.

Верлібр у поетичному доробку митця використано досить помірно, засвідчуючи суголосність із цією формою в інших майстрів, з'являється у активі М.Вінграновського з метою експерименту, прагнення випробувати цю розкуту форму.

Показово, що до народнописених розмірів автор звернувся найпізніше: у 1970-1990-х роках.«У його поетичному арсеналі зустрічаються 14-складовий, 12-складовий, 10-складовий та різноскладові вірші з регулярним чергуванням рядків різного силабічного об'єму.» автореф.с.13. Поезії, написані народнописеними розмірами («Величальна колискова», «Виглядає зоря з-поза гори», «Іде кіт через лід», «Будеш , мати, мене зимувати») можна віднести до різних фольклорних жанрів. Д.Семчишин, аналізуючи зазначені вірші, підкреслює як на рівні форми поет II половини ХХ ст. засвідчує свій зв'язок із фольклорною традицією, вдаючись до оригінального ритмічного оформлення він надає текстам сучасного звучання та оригінальності.

Поліметричні композиції у віршуванні М.Вінграновського включають фрагменти текстів, укладених різними розмірами і демонструють одну з основних тенденцій українського віршування ХХ ст. Дослідник за принципом komponування ланок у дисертації здійснив авторську класифікацію поетової поліметрії.

У висновках до розділів і в цілому до дисертації Семчишин Д.В. розкрив глибоку обізнаність із матеріалом, досконале володіння термінологічним апаратом. Пошукувач у рамках свого дослідження продемонстрував скрупульозний аналіз, уміння систематизувати матеріал. Робота дисертанта є цікавою науковою розвідкою, яка спонукає до дискусії та подальшого вивчення означеної проблеми. Дисертант послідовно і вичерпно, аргументовано прокоментував усі завдання дослідження, виявляючи ерудицію і вправно оперуючи методологічною базою роботи.

При позитивній оцінці дисертації Семчишина Д.В. хочу висловити деякі **критичні зауваження**:

- Спостерігається недотримання певного принципу (алфавітного чи хронологічного) при перерахуванні прізвищ дослідників у вступі на с.14.
- У роботі варто було б більшу увагу приділити сонетам М.Вінграновського, оскільки поет звернувся до оригінального втілення цього жанру у вінку сонетів «На березі юності».
- У дисертації, подаючи типологічні паралелі із творчістю українських поетів варто було б розглянути «Prelude. Лірика» (1913) М.Семенка та «Атомні прелюди» (1962) М.Вінграновського, зважаючи на сутність моделі світу, яку відображають автори на пограниччі музики і поезії.
- У дослідженні на с. 97, 109, 119 зустрічаються приклади лінгвістичного аналізу тексту, доцільніше було б все ж таки дотримуватися літературознавчого підходу, зосереджуючи увагу на мотивах, образній системі, поезій.
- У дисертації фігурують категорії «ліричний герой» с.125, с.174, «ліричний суб'єкт» с.187, с.193, які потребують уточнення.

Попри певні недоліки наукова вартість дисертації Семчишина Д.В. є незаперечною для сучасного літературознавства. Матеріали дисертації, її статистичні дані можуть бути використані при викладанні теорії літератури, історії української літератури, дисциплін філологічного циклу, при розробці навчальних посібників, підручників, на спецкурсах, спецсемінарах.

Основні результати дисертації належно апробовані на 7 наукових конференціях (4 міжнародного рівня та 3 всеукраїнського), відображені у семи публікаціях, п'ять із яких у фахових виданнях, одну статтю надруковано у закордонному періодичному виданні.

Автореферат дисертації відповідає вимогам, що ставляться МОН України, які ставляться до праць такого типу. Його зміст відображає основні положення дисертації, отримані наукові результати, висновки та рекомендації.

Дисертація Семчишина Д.В. виконана на належному науковому рівні, вона є завершеним самостійним актуальним новаторським дослідженням. Дисертація, автореферат, публікації дисертанта відповідають вимогам п.п.9-10, 12-13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів від 24.07.2013 № 567 зі змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 № 1159 від 30.12.2015 та № 567 від 27.07.2016, а отже їх автор – Семчишин Дмитро Володимирович заслуговує на надання йому наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.01.06 – теорія літератури.

Офіційний опонент

кандидат філологічних наук, доцент

кафедри української літератури

Херсонського державного університету

Т.В.Бахтіарова

